

colecția
RÂSUL
LUMII

RADU PARASCHIVESCU s-a născut în 1960, la București, și a copilărit la Lugoj, unde a fost victima unui regim sever, pe bază de ciocolată de casă, peștișori de zahăr candel și tort doboș. El s-a deprins astfel cu ideea că viața e dulce și trebuie ronțăită lacom. La curent cu literatura, sportul, năstrușniciile televizuale și ritualurile pisicilor, are obiceiul de-a se îndrăgosti de echipe (Real Madrid, Lazio, Poli Timișoara), orașe (Praga, Bruges, Roma, Lisboa) sau innuri (*Het Wilhelmus, Flower of Scotland, You Will Never Walk Alone*). Se pierde în reverii când ascultă David Gilmour, tresare când aude „Monica Bellucci“ și l-a văzut de douăsprezece ori, student fiind, pe Richard Dreyfuss în *Adio, dar rămân cu tine*.

Pierde patru ore pe zi în fața televizorului, ca un zevzec. Abstinent, dar cafegiu. Ironic, dar sentimental. Harnic, dar jucăuș. O aprigă mustață îi maschează bine tandrețea. Se teme de avioane chiar și când îi fac daruri. Prezidează peste trei motani mizantropi și-i înțelege din ce în ce mai bine.

SCRIERI: *Efemeriada* (Libra, 2000), *Balul fantomelor* (RAO, 2000) (reeditare Humanitas, 2009), *Bazar bizar* (Mașina de Scris, 2004, reeditare Humanitas, 2007), *Fanionul roșu* (Humanitas, 2005), *Ghidul nesimțitului* (Humanitas, 2006), *Fie-ne tranziția ușoară – perle românești* (Humanitas, 2006), *Mi-e rău la cap, mă doare mîntea – noi perle de tranziție* (Humanitas, 2007), *Cu inima smulsă din piept* (Humanitas, 2008).

Radu
PARASCHIVESCU

**Dintre sute
de clișee**

**Așchii dintr-o
limbă tare**

HUMANITAS
BUCUREȘTI

România cu fixativ

Țineți minte cum se intitula prima temă la română de după vacanța de vară? „Cum mi-am petrecut vacanța“. Dar ce le scriau norocoșii care plecau în concediu la mare ghinioniştilor rămași acasă? „Salutări de pe însovitul litoral“. Dar ce se recita la înmânarea unui cadou simbolic? „O predică în calea uitării“. Dar ce se ura de sărbători? „Îndeplinirea tuturor dorințelor“ (formulă care, pe vremea lui Ceaușescu, circula subversiv în varianta „îndeplinirea dorinței tuturor“). Ce spun toate aceste lucruri? Că ne lăsăm formatați mai ușor ca o dischetă. Capitulăm în fața celor care exaltă virtuțile uniformității, prea comozi pentru ripostă.

Multă lume nu pricepe că a educa pe cineva nu înseamnă a face din acel cineva o sumă de șabloane, convenții și ticuri. Oamenii nu pot fi turnați pe calapod. Prin urmare, nu s-ar conveni să se exprime ștanțat, în formule bătătorite. În poncife supărătoare. Totuși, exact asta se întâmplă – și nu oricând, ci la două decenii de când

obligăția de-a fi la fel ca aproapele tău a dispărut oficial. În plin șantier democratic, când totul e de făcut și de refăcut, în lumea libertăților fără granițe, în spațiul exceselor de tot felul, oamenii preferă să vorbească la indigo. Bont, fără nuanță și stil. În clișee. Acceptând o matrițare care-i dez-onorează și face din ei victima docilă a inerției.

Româna cu fixativ e acea limbă a platitudinilor, banalităților și anchilozelor frazeologice de care nu ne putem desprinde. Limba de lemn a unei lumi de plastic (iată o certitudine de fier). Nimerim pretutindeni peste limba aceasta: la televizor, în ziare, la radio, în meniurile restaurantelor și în pliantele hoteliere. Ne atacă ochii și urechile, indiferent dacă suntem la circa financiară, la spital sau la aeroport. Dereglarea discursului public se leagă de virusarea felului nostru de-a gândi. Un om care gândește șleampăt nu se poate exprima cursiv, după cum un om fără lumini pe față sau în suflet nu-și poate colora verbul.

„O formulă stilistică sau o expresie banalizată din cauza repetării excesive.“ Așa definește DEX-ul cuvântul „clișeu“, căruia îi fixează sinonimul „șablon“. Limbajul nostru mustește de clișee, de imagini imprimare pe scoarță și folosite mecanic, fără grijă pentru plasticitatea mesajului (în cazurile, nu foarte dese, când mesajul chiar există). Clișeul e pojghița de praf care se depune pe corpul limbii, dublându-i înecăcios contururile. Ajunge să deschizi un manual, un ghid sau un ziar, ajunge să te uiți cinci minute la știri și ai

cules deja mănunchiul de clișee. Totul e pervertibil, nimic nu se poate sustrage furiei nivelatoare. Ghiocelul e „vestitorul primăverii“, săritorii din sporturile de iarnă sunt prezentați drept „icari moderni ai schiurilor“, Eminescu e „poetul nepereche“, televizorul „micul ecran“, Nichita Stănescu „autorul *Necuvintelor*“, Oblemenco „tunarul din Bănie“, iar Revelionul „noaptea dintre ani“.

Am scris cândva că limba română e singurul nedreptățit al tranziției care nu are nici cea mai mică șansă să-și găsească dreptatea. Înfuriat atunci de tortionarii limbii române – gargaragii, agramați, semidocti, demagogi și lozincarzi – , exasperat de gângăveala lor interminabilă, am sperat totuși că asprimea mea a fost excesivă și că realitatea îmi va da motive să revin cu scuze. N-a fost cazul. Aplecarea spre clișee s-a radicalizat, cu precădere în scris. Trecerea de la grafomanie la grafopatie, o consecință a accesului liber la hârtie și pix, e însoțită de un amor statornic pentru formulele care și-au pierdut conținutul prin folosire abuzivă. Când recurgi la o metaforă o dată, cuvintele respiră prospețime și farmec. Când aceeași metaforă e mobilizată mașinal – tenisul n-a încetat să fie „sportul alb“ chiar dacă Agassi a jucat în negru, Korda în galben, Ivanișevici în roșu și Serena Williams în roz – , puterea ei de sugestie se risipește.

Clișeele sunt ritualurile goale ale cuvintelor. Iar întrebarea care, frământându-mă, m-a determinat să scriu cartea de față privește motivele

pentru care atât de multă lume preferă să vorbească și să scrie pe pilot automat. Prin ce anume e rentabilă inerția (de fapt, indigența) frazeologică? De ce româna cu fixativ nu-i crispează pe ziaristi și nu-i irită pe cititori? Cum a fost posibilă înlocuirea limbii de lemn a plenarelor comuniste printr-o altă limbă tot de lemn, chiar dacă de esență nouă, cu firicele globalizante și cu barbaria barbarismelor pândind la fiecare paragraf?

Primele explicații care îmi vin în minte sunt de fapt alibiuri pentru utilizatorii de clișee. Viața noastră e atât de plină de gesturi-tip, încât nu mai incomodează pe nimeni formulele-tip (cu atât mai puțin pe cei deprinși cu formularistica birocrăției românești). Aproape totul e clișeu, de când ne trezim până ne vâram la loc în pat: spălatul pe față și pe dinți, citirea ziarului la cafea sau în metrou, semnarea condicii, bârfele colegiale, întoarcerea cu tramvaiul în care trăsnește a concavități nevizitate de săpun, știrile de seară etc. Și-atunci, dacă tot am intrat cu atâta indiferență în clișeistica vieții de zi cu zi, de ce ne-am delimita de clișeele de exprimare? De ce să acceptăm ticurile comportamentale, dar să le repudiem pe cele verbale? De ce tiparul are voie să funcționeze în parcurgerea distanței dintre dimineață și seară, dar i se interzice intimitatea unui text sau a unui mesaj?

Caracteristica alibiurilor e că justifică fără să explice. Întrebările de mai sus lasă deschisă ușa spre mai multe interpretări. Oricum, cred că a

doua explicație pentru nivelul scăzut al emisiei și al receptiei se leagă de automatismele instalate în viața celor care fac și citesc presă, a celor care fac și urmăresc programe de televiziune. Pe vremea societății socialiste multilateral dezvoltate avea mare trecere butada „noi ne facem că muncim, ei se fac că ne plătesc“. Cu alte cuvinte, un joc de mimă la nivel macro, spre deosebire de partidele studențești de mimă la nivel micro, care garniseau chefurile post-sesiune sau excursiile la munte. Butada de dinainte de 1989 tocmai asta consfințea, un straniu exercițiu de omologare și păcălire reciprocă. Fiecare parte o interpreta pe cealaltă în grila ostilității și știa despre ea că încurajează un fals.

Ceva asemănător s-ar putea întâmpla astăzi cu emițătorii și receptorii de clișee. Și unii, și alții au ostenit sub apăsarea grijilor mărunte, și atunci, pentru a păstra convenția de funcționare și de legitimare, intră în cadrulul simulării: Noi ne facem că scriem (sau vorbim la televizor), voi vă faceți că ne citiți (sau vă uitați la emisiunile noastre). E situația în care pilotul automat devine vedetă, iar absența lui nu mai poate fi concepută. Relația dintre ziarist și public își pierde astfel febrilitatea inaugurală. Ziaristul înșiră formule mineralizate simulând originalitatea, pe când cititorul de ziar parcurge articolul fără chef, mimând interesul. În cazul ambilor, sistemul de așteptări (față de sine și față de celălalt) cunoaște modificări neplăcute, care nu pot întemeia raporturi fără fisuri.

De aici încep dubiile și bănuielile. „De ce mă mai citește, după ce s-a convins că nu fac decât să jonglez cu clișee?“ se întreabă ziaristul despre cititor. „De ce scrie, dacă nu mai are nimic de spus?“ circulă întrebarea în direcție inversă.

S-ar putea însă ca explicațiile să fie mult mai simple decât credeam. Mă gândesc, de pildă, că una dintre ele e mersul pe linia minimei rezistențe. Ei, da. Iată un sport cu zeci de mii de practicanți în România mileniului trei. Deviza lui: „La ce bun să-ți dai silința?“ Aria de răspândire: pretutindeni unde exigența s-a anemiat, iar criteriile de funcționare sunt cumetria, sfânta pilă și efervescenta simulatoare. Ziaristul care nu e preocupat să umble în toate sîpetele limbii și să scoată de-acolo ceea ce merită valorificat va recurge la clișee. Moderatorul oblomovian, care preschimbă lenea în stil de viață, va avea grijă să facă obișnuitul tur al locurilor comune și să nu-l intereseze restul.

O altă explicație, în care cred tot mai mult de la o zi la alta, se leagă de forța de omologare a clișeului. Cunosco oameni care vorbesc viu și cursiv în ipostazele lor particulare, dar trec în registrul clișeistic de îndată ce asumă posturi publice. Șpagatul e înmărmuritor. Folosirea unui clișeu reprezintă pentru acești oameni dovada de apartenență la breaslă. Semnul de recunoaștere. Lucrurile stau cel mai grav în comentariul sportiv, unde te întrebi uneori dacă nu cumva clișeul e impus prin contract. Cei care știu să vorbească

dintre sute de clișee

variat, cu inspirație și talent, sunt într-o inferioritate buimăcitoare. În opt cazuri din zece, nou-venitul se simte obligat să-și imite colegii mai vechi. Să le preia clișeele, să pună în rostirea lor întregul aplomb cu care l-a dotat natura și să spere că reproducerea lor la microfon îl va legitima profesional (în loc să-l descalifice, așa cum s-ar întâmpla într-o lume așezată).

Întorc pagina ziarului, deschid televizorul și știu că trebuie să mă oțlesc. Dacă sunt știri, cineva îmi va vorbi despre apele care „le-au luat oamenilor agoniseala de-o viață“. Dacă e meci, altcineva mă va informa că „adversarul și-a dorit mai mult victoria“. Dacă a murit cineva cunoscut, voi afla că locuința lui „s-a transformat într-un veritabil loc de pelerinaj“. Cu toate acestea, ceea ce urmează să citiți nu trebuie luat ca dojană colegială și cu atât mai puțin ca lecție de dirigenție media. *Dintre sute de clișee* e doar un comentariu ironic despre un lucru pe care mulți l-au pierdut: plăcerea de-a fructifica tonurile și culorile limbii în care ai prins cheag.

R.P.

Cuprins

Prefață	5
Viața merge înainte	13
Speranța moare ultima	17
Balonul e rotund	23
Probabil că deranjăm pe cineva	29
Ultima impresie contează	35
Suntem vinovați cu toții	39
Nu contează cine înscrie, important e să câștigăm	43
Bucureștenii au luat cu asalt supermarketurile încă de la primele ore ale dimineții	47
Ca de obicei, s-au încins grătarele pe care au sfârșit micii și s-a încins o petrecere pe cinste	55
Apele dezlănțuite le-au răpit oamenilor agoniseala de-o viață	59
Nu suntem doriți la masa bogaților	65
Campionatul se pierde cu echipele mici	69
Primii care s-au bucurat de zăpadă au fost, bineînțeles, copiii	75
Jocul greșea așteaptă	81
Lucrătorii de la descarcerare au scos cu greu victima dintre fiarele contorsionate	87

cuprins

Localnicii sunt în stare de șoc și nu-și explică nici acum cele întâmplare	95
Ocaziile se răzbună	99
Mi-am reziliat contractul fiindcă era nevoie de un șoc la echipă	103
Fotbalul se joacă pe goluri	107
Cea mai bună apărare e atacul	111
Locuința regretatului actor s-a transformat într-un veritabil loc de pelerinaj	117
Suntem un grup unit	121
În zilele următoare, vântul va sufla mai nervos pe creste	127
Adversarii au și ei tot două picioare	133
Iată un nume de care cu siguranță vom mai auzi	137
Trebuie să ne mobilizăm exemplar	141
Marii antrenori se văd la schimbări	145
Iată un roman pe care nu poți să-l lași din mână	149
E mult mai greu pe bancă sau în tribună decât pe teren	157
Am acceptat să moderez această emisiune fiindcă îmi plac provocările	161
Pentru noi, fiecare meci e o finală	165
X a fost chemat să dea cu subsemnatul	169
Avem un meci peste media campionatului ...	173
X pune presiune pe adversar	177
Portarul a fost, pe rând, înger și demon	181
Cele două echipe se află în clasica perioadă de tatonare	189
Încă nu mi-am spus ultimul cuvânt	193